บทที่ 1
บทนำ

ความหมายโดยทั่วไปของจิตวิทยา คือ การศึกษาพฤติกรรม และกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะ ศึกษา อธิบาย และทำนายพฤติกรรมของบุคคล ก่อนที่จะกล่าวต่อไป จะได้อธิบายวัตถุประสงค์ของจิตวิทยาโดยละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ หมายถึง การศึกษาการกระทำของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่ผู้กระทำรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว และเป็นการกระทำที่ผู้อื่นสังเกตเห็นหรือไม่ก็ตาม พฤติกรรมของมนุษย์นั้นสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ พฤติกรรมภายนอก (Overt behavior) ซึ่งเป็นการกระทำที่ผู้อื่นสามารถสังเกตได้ พฤติกรรมภายนอกนี้ยังแบ่งย่อยออกเป็น พฤติกรรมโมลา (Molar behavior) เช่น การนั่ง การนอน การพูด ฯ กล่าวคือเป็นการกระทำที่สังเกตเห็นได้ง่าย ไม่ต้องอาศัยเครื่องมือช่วยในการสังเกต และพฤติกรรมโมเลกุล (Molecular behavior) ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่อาจสังเกตเห็นได้ง่าย จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือช่วย เช่น คลื่นสมอง การเต้นของหัวใจ แรงต้านทานกระแสไฟฟ้าที่ผิวหนัง ฯลฯ นอกจากพฤติกรรมภายนอกแล้ว พฤติกรรมอีกประเภทหนึ่งของมนุษย์คือ พฤติกรรมภายใน (Covert behavior) ได้แก่ การรู้สึก การจำ การคิด การตัดสินใจ ฯลฯ พฤติกรรมเหล่านี้เป็นการกระทำที่อยู่ภายในจิตใจของแต่ละคน ยากที่ผู้อื่นจะสังเกตเห็นได้

การอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ของจิตวิทยานั้น หมายถึงความสามารถในการทำความเข้าใจสาเหตุแห่งการกระทำของบุคคล และความสามารถในการบรรยาย กล่าวคือ การที่จะอธิบายพฤติกรรมใด ๆ ได้นั้น บุคคลจะต้องทราบว่าพฤติกรรมนั้น ๆ คืออะไร และจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจสาเหตุแห่งพฤติกรรมด้วย เช่น ก่อนที่จะอธิบายพฤติกรรมการร้องไห้ของ ด.ช.แดงได้ จะต้องทราบว่าพฤติกรรมนั้นเรียกว่า การร้องไห้ นอกจากนั้นจะต้องรู้และเข้าใจสาเหตุที่ ด.ช.แดง ร้องไห้ด้วย จึงจะอธิบายการกระทำของ ด.ช.แดงได้

ประการสุดท้าย การทำนายพฤติกรรมของบุคคล หมายถึง การคาดการณ์ล่วงหน้าว่าจะเกิดหรือไม่เกิดพฤติกรรมนั้น ๆ ขึ้น การทำนายนี้เป็นผลต่อเนื่องจากความเข้าใจสาเหตุแห่งพฤติกรรม กล่าวคือ ถ้าเราทราบว่าสาเหตุของพฤติกรรมนั้นคืออะไร เราก็จะสามารถทำนายได้ว่า บุคคลนั้นอาจกระทำพฤติกรรมเดิมอีกถ้าสาเหตุเดิมปรากฏขึ้นอีกครั้งหนึ่ง การทำนายพฤติกรรมนี้จะนำไปสู่การควบคุมพฤติกรรม ซึ่งหมายถึงการทำให้เกิดหรือไม่เกิดพฤติกรรมนั้น ๆ ตามความต้องการของบุคคลได้

วัตถุประสงค์ของจิตวิทยาเหล่านี้เป็นสิ่งกำหนดบทบาทของนักจิตวิทยาให้ต้องทำการวิจัยเพื่อค้นหาหลักพฤติกรรมใหม่ ๆ เพื่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ในฐานะที่จิตวิทยาเป็นวิทยาศาสตร์สาขาหนึ่ง และเพื่อนำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของบุคคล ดังนั้นนักจิตวิทยาไม่เพียงแต่จะต้องเป็นผู้รู้หลักและทฤษฎีต่าง ๆ ทางจิตวิทยาเท่านั้น ยังจะต้องรู้ทักษะที่จำเป็นบางอย่างด้วย อาจกล่าวได้ว่า สิ่งที่นักจิตวิทยาพึงมี คือ

๑. ความสามารถในการวิเคราะห์

นักจิตวิทยาจะต้องได้รับการฝึกฝนให้เป็นนักวิเคราะห์ ต้องสามารถวิเคราะห์ปัญหาทางพฤติกรรมได้ เช่น ต้องวิเคราะห์ได้ว่า ทำไมจึงมีคนก้าวร้าวมาก ทำไมการทำผิดจึงทำให้คนเราเกิดการเรียนรู้ ฯลฯ ในการวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ นั้น นักจิตวิทยาอาจอาศัยการสัง กต การศึกษารายกรณี การสำรวจ และการทดลอง ซึ่งนักจิตวิทยาจะต้องได้รับการฝึกฝนวิธีการเหล่านี้ จะต้องทราบส่วนดีส่วนเสียของแต่ละวิธี ทั้งจะต้องทราบว่าสภาพการณ์ใดควรใช้วิธีใดด้วย

๒. ความรู้เกี่ยวกับหลักและทฤษฎีทางจิตวิทยา

นักจิตวิทยาจะต้องศึกษาหลักและทฤษฎีต่าง ๆ ทางจิตวิทยาให้มีความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ แรงจูงใจ การรับรู้ พัฒนาการ สรีรวิทยาจิตวิทยาสังคม เป็นต้น

๓. ทักษะในการสื่อความหมายกับเพื่อนร่วมอาชีพ

นักจิตวิทยาจะต้องรู้จักวิธีการสื่อความหมาย หรือถ่ายทอดผลการค้นพบใหม่ ๆ แก่เพื่อร่วมอาชีพ จะต้องเรียนรู้ศัพท์เฉพาะที่นิยมใช้ในวงการ และอาจจะต้องมีการบัญญัติศัพท์ใหม่ ๆ ขึ้น นอกจากนั้นยังต้องรู้จักวิธีการเขียนรายงานด้วย

๔. ทักษะในการสื่อความหมายกับคนทั่ว ๆ ไป

นักจิตวิทยาจะต้องเรียนรู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ที่ตนค้นพบให้คนทั่ว ๆ ไปได้ทราบและได้เข้าใจ ซึ่งในลักษณะนี้นักจิตวิทยาจะต้องรู้จักการใช้ภาษาง่าย ๆ ในการอธิบายหรือเขียนรายงาน ไม่ควรใช้ศัพท์เฉพาะในวงการจิตวิทยาเพราะอาจไม่สามารถสื่อความหมายกับคนทั่ว ๆ ไปได้

๕. ความสามารถในการประเมินการวิจัย

เนื่องจากมีความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มพูนขึ้นเสมอในวิชาจิตวิทยา นักจิตวิทยาจึงต้องคอยติดตามผลการวิจัยใหม่ ๆ ในการอ่านผลการวิจัยนั้นนักจิตวิทยาจะต้องสามารถประเมินได้ว่า ดี หรือไม่ดี ถ้าไม่ดีมีข้อบกพร่องตรงไหน และอย่างไร นอกจากนั้นยังจะต้องมีความสามารถในการสรุปผลนอกเหนือจากที่ผู้วิจัยพบได้

เมื่อได้ทราบคุณลักษณะที่นักจิตวิทยาพึงมีแล้ว จะได้กล่าวถึงขั้นตอนในการศึกษาวิจัยทางจิตวิทยาเป็นลำดับต่อไป ขั้นตอนในการศึกษาวิจัยนั้นมีหลายแบบขึ้นอยู่กับนักจิตวิทยาและขึ้นอยู่กับประเภทของการศึกษาว่าเป็นการทดลอง (Experiment) หรือเป็นการศึกษาค้นคว้าเรื่องในอดีต (Ex post facto investigation) ในที่นี้จะเน้นการศึกษาแบบทดลอง ซึ่งมี ๖ ขั้นตอน ทั้งนี้เพราะการศึกษาทางจิตวิทยาส่วนใหญ่เป็นการทดลอง เนื่องจากสามารถชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของเหตุและผลได้อย่างชัดเจน

ขั้นตอนทั้ง ๖ ในการศึกษาวิจัยทางจิตวิทยา มีดังนี้

๑. การเลือกหัวข้อที่จะศึกษา (Topic)

๒. การระบุตัวแปรที่จะศึกษา (Variables)

๓. การเลือกแบบแผนการวิจัย (Design)

๔. การวางแผนวิธีการศึกษา (Method)

๕. การวิเคราะห์ผลที่ได้ (Analysis)

๖. การสรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่เกี่ยวข้อง (Conclusion)

การเลือกหัวข้อที่จะศึกษา

ผู้วิจัยหรือผู้ทดลองจะต้องกำหนดหัวข้อที่จะศึกษาอย่างเด่นชัด นอกจากนั้นผู้วิจัยจะต้องตั้งวัตถุประสงค์ทั่วไปในการศึกษา และสมมติฐานสำหรับการวิจัยด้วย สมมติฐานนี้จะต้องระบุให้เห็นสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา และวิเคราะห์อย่างชัดเจน

การระบุตัวแปรที่จะศึกษา

ผู้วิจัยต้องระบุตัวแปรทั้งหมดว่ามีอะไรบ้าง ตัวแปรในการวิจัยแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ตัวแปรอิสระ หรือตัวแปรต้น (Independent Variables) หมายถึง ตัวแปรที่ผู้วิจัยสามารถควบคุมได้ และเป็นตัวแปรที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่ทำการศึกษา

๒. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) หมายถึงตัวแปรที่ผู้วิจัยไม่สามารถควบคุมได้ ขึ้นอยู่กับตัวแปรอิสระ และเป็นส่วนของผลที่ตามมา

๓. ตัวแปรทุติยภูมิ (Secondary Variables) หมายถึง ตัวแปรอื่น ๆ นอกเหนือจากตัวแปรอิสระ ซึ่งมีผลต่อตัวแปรตามได้เช่นเดียวกับตัวแปรอิสระ

การเลือกแบบแผนการวิจัย

การเลือกแบบแผนการวิจัยนั้น ผู้วิจัยจะต้องตัดสินใจเลือกวิธีการศึกษาประเภทใดประเภทหนึ่งจากทั้งหมด ๔ ประเภทก่อน ดังนี้

๑. การทดลองในห้องปฏิบัติการ (Controlled laboratory experiment)

๒. การทดลองภาคสนาม (Field experiment)

๓. การศึกษาค้นคว้าในห้องปฏิบัติการ (Ex post facto laboratory studie

๔. การศึกษาค้นคว้าภาคสนาม (Ex post facto field studies)

การตัดสินใจจะใช้การศึกษาประเภทใดนั้นขึ้นอยู่กับหัวข้อและวัตถุประสงค์ในการศึกษา เมื่อเลือกแล้วว่าจะทำการทดลองหรือศึกษาค้นคว้า ต่อไปก็จะต้องเลือกแบบแผนการวิจัย (Design) ซึ่งเป็นวิธีการจัดสภาพการณ์เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล เช่น Two-group design, ANOVA design

การวางแผนวิธีการศึกษา

วิธีการศึกษานี้จะทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ควรจะเริ่มต้นการศึกษาอย่างไร และจะต้องทำอะไรบ้าง ทั้งยังเป็นส่วนสำคัญสำหรับผู้สนใจวิจัยเรื่องนั้น ๆ ในโอกาสต่อไป จะได้ทำการทดลองซ้ำได้อย่างถูกต้อง ส่วนนี้มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ อย่างคือ

๑. กลุ่มตัวอย่าง (Subjects) ผู้วิจัยจะต้องระบุคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างโดยละเอียด

๒. เครื่องมือที่ใช้ (Apparatus) ผู้วิจัยจะต้องระบุเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เช่น แบบสอบถาม เครื่องวัดคลื่นสมอง

๓. วิธีดำเนินการ (Procedure) ผู้วิจัยจะต้องบอกขั้นตอนการศึกษาโดยละเอียด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงสถิติที่ผู้วิจัยใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ เพื่อทำให้ข้อมูลเหล่านั้นมีความหมายขึ้น

การสรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยต้องสรุปผลการศึกษาทั้งหมด และหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่เกี่ยวข้องในแง่ของเหตุและผล

ขั้นตอนการศึกษาทั้งหมดนี้จะได้กล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป.

คำถามท้ายบทที่ 1

1. อะไรคือจุดประสงค์ของจิตวิทยา จงอธิบาย ?
2. ท่านคิดว่านักจิตวิทยาควรมีทักษะในด้านใดบ้าง ?